

REFLECȚII ASUPRA ACȚIUNII ȘI REALIZĂRII CONSTITUȚIEI

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar
Andrei GABUREAC,
magistru în drept

SUMMARY

Currently, the legal and political supremacy of the Constitution and its social value within a state are practically undisputed. Constitution has become a standard and a fundamental pillar of social, political and legal life of the society, aroused a great scientific interest for analyzing and explaining it as a multilateral phenomenon.

In this study we propose a concise approach to the problem of direct action and achievement Constitution a view to developing the essence of these two categories, to elucidate the distinction between them and to explain some important aspects related to ensuring of the action of the Constitution at present.

Key words: Constitution, direct action of the Constitution, implementation of the Constitution, constitutional-legal norms.

REZUMAT

În prezent, supremația politico-juridică a Constituției și valoarea socială a acesteia în cadrul unui stat practic sînt de necontestat. Constituția a devenit un etalon și un pilon fundamental al vieții sociale, politice și juridice a societății, moment ce a suscitat și un viu interes științific pentru analiza și explicarea multilaterală a acesteia ca fenomen.

În studiul de față ne propunem o abordare succintă a problemei acțiunii directe și realizării constituției, în vederea conturării esenței acestor două categorii, trasării distincției dintre ele și explicării unor momente importante ce țin de asigurarea acțiunii constituției în perioada contemporană

Cuvinte-cheie: constituție, acțiune directă a constituției, realizarea constituției, norme constituționale.

Introducere. În pofida valorii sociale, politice și juridice deosebite recunoscute constituției în perioada contemporană, la nivelul doctrinei juridice autohtone, la moment, atestăm o dezvoltare modestă a teoriei constituției (aceasta reducîndu-se la abordarea teoretică a unor momente precum: conceptul constituției, apariția și difuzarea constituției, clasificarea constituțiilor, conținutul normativ al constituției, forma și structura constituției, adoptarea și abrogarea constituției, revizuirea constituțiilor, supremația constituției etc.). Apreciem ca fiind o dezvoltare modestă, deoarece numeroase aspecte problematice rămîn în afara atenției doctrinarilor constituționaliști, precum: acțiunea directă a constituției, realizarea constituției, protecția și apărarea constituției, răspunderea pentru încălcarea constituției etc., dezvoltarea cărora constituie momente-cheie pentru consolidarea valorii politico-juridice a legii supreme într-un stat de drept contemporan.

În studiul de față ne propunem o abordare succintă a problemei acțiunii directe și realizării constituției, în vederea conturării esenței acestor două

categorii, trasării distincției dintre ele și explicării unor momente importante ce țin de asigurarea acțiunii constituției în perioada contemporană.

Metode și materiale aplicate. Pentru atingerea scopului prestabilit, au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: inductivă, deductivă, comparativă, a interpretării logice a normelor de drept etc. Drept suport științific și normativ au servit lucrările cercetătorilor autohtoni, români și ruși, Constituția Republicii Moldova, Constituția României și Constituția Federației Ruse.

Constituția, prin esența sa, dispune de anumite calități juridico-normative distincte ca act normativ ce generează raporturi juridice constituționale și, respectiv, se află într-un proces continuu de realizare. Uneori, Constituția este considerată ca avînd un caracter declarativ sau chiar decorativ. Cu toate acestea însă, în ultimul timp, tot mai mult se pune accentul pe acțiunea directă a legii supreme. Anume din acest punct de vedere devine destul de actuală problema mecanismului de realizare a Constituției.

În general, după cum am menționat deja, problema acțiunii (acțiunii direc-

te) și realizării constituției practic nu se regăsește ca subiect de studiu în doctrina juridică autohtonă. Acest fapt poate fi explicat, pe de o parte, prin aceea că însăși Constituția Republicii Moldova [3] nu face referire la asemenea momente (spre deosebire de Constituția Federației Ruse, care în art. 15 stabilește: „1) Constituția Federației Ruse dispune de supremație juridică, acțiune directă (...)”; „2) Organele puterii de stat, organele autoadministrării locale, funcționarii publici, cetățenii și asociațiile acestora sînt obligați să respecte Constituția Federației Ruse și legile”[18]).

Pe de altă parte însă, trebuie să recunoaștem că nereglementarea în constituție nu reduce semnificația practică a acțiunii și realizării legii supreme, mai ales în condițiile contemporane, cînd fenomenul constituționalizării înregistrează o deosebită amplificare.

Prin urmare, actualitatea investigării acțiunii constituției și a realizării acesteia este determinată de necesitatea tot mai accentuată de consolidare a influenței Constituției Republicii Moldova asupra vieții statului și a societății, în calitatea sa de fundament al stabilității și democrației.

Sub aspect comparativ, precizăm că în Federația Rusă, în pofida reglementării constituționale a acțiunii directe (și obligativității) legii supreme, totuși nu există o definiție legală a acestei categorii, Curtea Constituțională a Federației Ruse, de asemenea, nu s-a expus oficial pe marginea acestui subiect, nefiind oficial stabilit nici mecanismul realizării acțiunii directe a constituției. În același timp, problema rămîne a fi dezvoltată insuficient și la nivelul științei dreptului constituțional rus, lipsind, după părerea cercetătoarei I. I. Kartașova, cercetări complexe în materie [15, p. 5-6].

Discuții și rezultate obținute. Dat fiind faptul că problema în discuție este puțin studiată de către cercetătorii autohtoni, în realizarea studiului nostru am apelat în mare parte la cercetările autorilor ruși.

Vom preciza în context că nici în doctrina românească nu este dezvoltat subiectul în cauză. Tangențial, unele aspecte sînt expuse doar în contextul clasificării normelor dreptului constituțional. Astfel, cercetătorii I. Muraru și E. S. Tănăsescu grupează normele de drept constituțional în două categorii: *norme cu aplicație mijlocită* și *norme cu aplicație nemijlocită* [7, p. 22] (sau într-o altă accepțiune: *norme cu aplicație directă* și *norme cu aplicație indirectă* [8, p. 30-31], clasificarea fiind întîlnită și în arealul științific autohton [1, p. 39; 2, p. 20]). În prima categorie sînt cuprinse normele care conțin reglementări de principiu și care, pentru a fi puse în aplicare, în cazuri concrete, necesită reglementări suplimentare prin alte ramuri de drept (de ex., norma din constituție potrivit căreia statul ocrotește căsătoria și familia și apără interesele mamei și ale copilului este asigurată de reglementările cuprinse în Codul familiei, or „percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege”). În categoria normelor cu aplicație nemijlocită sînt cuprinse normele care reglementează direct, nemijlocit relațiile sociale și nu mai au nevoie a fi precizate printr-o lege

ordinară (de ex., norma din constituție privind egalitatea în drepturi a cetățenilor) [7, p. 22].

În aceeași lucrare, cercetătorii precizează că regulile constituționale sînt direct aplicabile atît de către autoritățile statului, legislative, administrative și judecătorești, cît și de către particulari în raporturile juridice dintre aceștia. Constituția, ca lege fundamentală a statului, este direct aplicabilă. Atunci cînd constituentul a dorit ca anumite norme constituționale să fie aplicate în condițiile legii, a precizat acest lucru în mod expres. De altfel, chiar controlul de constituționalitate exercitat de o autoritate jurisdicțională reprezintă o consecință a caracterului de aplicabilitate directă al constituției [7, p. 82].

Aceste raționamente ne duc la concluzia că doctrinarii români privesc superficial problema acțiunii constituției, nepropunîndu-și să pătrundă în esența acesteia. Mai mult, în aria lor de interes nu se încadrează nici aspectul ce ține de realizarea legii supreme, atenția lor concentrîndu-se în mare parte asupra „supremației constituției”.

Sub aspect comparativ, în doctrina rusă acțiunea directă a constituției și realizarea acesteia constituie în ultimul timp un subiect destul de frecvent discutat. Mai mult, unii cercetători încearcă să explice coraportul dintre „supremația constituției” și „acțiunea directă a constituției”, precizînd că forța juridică supremă sau supremația constituie o proprietate calitativă permanentă a constituției ca lege fundamentală, ce poate fi numită ca o proprietate juridică *statică*, deoarece denotă esența Constituției ca atare, deosebirea acesteia de toate celelalte legi, locul ei în ierarhia actelor normativ-juridice. Acțiunea directă a constituției sub acest aspect reprezintă o trăsătură dinamică a normelor legii supreme, fiind legată și valorificată în procesul de realizare a normelor constituției [25, p. 171]. În viziunea noastră, este greu de imaginat care ar fi rolul „supremației constituției” în lipsa recunoașterii și asigurării „acțiunii directe a constituției” și realizării consecvente a acesteia.

Înainte de a aborda problema „acțiunii constituției”, precizăm să în general cercetătorii insistă asupra necesității delimitării dintre *influența general-socială* a constituției și realizarea acesteia ca o *influență juridică specială, regulativă* [27, p. 80].

În primul caz se are în vedere influența juridico-informațională a constituției asupra societății în ansamblu, a grupurilor sociale și a indivizilor în parte, precum și semnificația orientativ-valorică a legii fundamentale, care îi determină influența educativă. În concret, luînd cunoștință de textul constituțional, precum și de întreaga legislație constituțională, individul poate să-și formeze o anumită imagine despre principiile în baza cărora funcționează întreaga materie constituțională în limitele teritoriale ale statului, despre spectrul celor mai importante drepturi și libertăți de care poate să se bucure orice persoană și, în sfîrșit, despre mecanismul concret de funcționare a sistemului puterii publice a statului [27, p. 80-81].

Din această perspectivă, constituției îi este recunoscută o valoare informațională, întrucît textul ei oferă informații referitoare la: regimul constituțional din țară, statutul juridic al omului și cetățeanului, regimul politic, organizarea teritorială a statului, garanțiile drepturilor și libertăților persoanei, respectiv, ea constituind un pașaport al statului [19, p. 12; 6, p. 138].

Fără a diminua semnificația unei asemenea influențe generale a constituției, trebuie să recunoaștem că pentru un jurist cu mult mai valoroasă este forța regulativă a constituției și posibilitățile de realizare a dispozițiilor acesteia în cadrul raporturilor juridice concrete. În viziunea cercetătorilor, specificul realizării normelor constituționale este predeterminat de particularitățile acestora, care prin esența lor sînt de mai multe feluri: norme teleologice (norme-scopuri), norme-definiții, norme-principii, norme regulative, norme de protecție, norme introductive [27, p. 81].

Deci, influența juridico-regulativă a constituției se exprimă prin *realizarea* acesteia. Semnificația influenței

date este accentuată în ultimul timp de tendința tot mai largă a constituționaliștilor de a contura o teorie a realizării constituției, care să se preocupe de implementarea dispozițiilor constituționale în cadrul relațiilor sociale, în activitatea organelor de stat, în conduita oamenilor și utilizarea ei ca stimulator al progresului social [6, p. 171; 5, p. 3].

Referindu-ne nemijlocit la conceptul de „realizare a constituției”, constatăm că în literatura de specialitate nu există o viziune unică. Astfel, cercetătorul S. L. Serghevnic [27, p. 81] prin realizarea constituției înțelege o formă juridică specială de influență a constituției, a normelor acesteia, precum și a dispozițiilor normative ale legislației constituționale asupra relațiilor sociale, exprimate prin reglementarea – cu ajutorul mijloacelor juridico-constituționale – a drepturilor și obligațiilor concrete ale subiecților raporturilor juridice constituționale. Mijloacele juridico-constituționale în cazul dat sînt înseși normele constituției, normele altor acte legislative constituționale, normele judiciare conținute în actele autorității jurisdicției constituționale (Curtea Constituțională), precum și principiile și normele de drept internațional în calitatea lor de parte integrantă a sistemului de drept intern.

Potrivit lui V. O. Lucin [21, p. 63], noțiunea de *realizare* presupune un anumit proces, un sistem de măsuri și mijloace orientate spre transpunerea în viață a constituției, atingerea scopurilor sociale stabilite în cuprinsul ei. Prin esență, realizarea normelor constituționale presupune transpunerea lor în activitatea practică a subiecților dreptului, realizarea cerințelor acestora, prin conduita legală, în practica socială.

Realizarea constituției este concepută astfel ca o activitate ce corespunde voinței exprimate în textul ei și se desfășoară ca un proces, potrivit unui sistem de coordonate. Ca rezultat final, realizarea presupune corespunderea între cerințele normelor constituționale de a săvîrși anumite acțiuni sau de a se abține de la ele și suma ac-

țiunilor realizate de fapt. O asemenea corespundere demonstrează atingerea scopului constituțional.

În viziunea cercetătorilor S. G. Pavlikov și I. P. Usimova, noțiunea de *realizare* cuprinde activitatea legitimă a organelor de stat, a funcționarilor publici, a cetățenilor și asociațiilor acestora, orientată spre transpunerea în viață a constituției, atingerea scopurilor stabilite în cuprinsul acesteia [23, p. 68].

Anumite detalii referitoare la realizarea constituției le atestăm la cercetătorul Iu. N. Todîka, care, orientîndu-se de procesul de realizare a dreptului dezvoltat de teoria generală a dreptului, susține că și realizarea constituției este posibilă prin patru modalități: *executarea, respectarea, utilizarea și aplicarea* normelor constituționale [29, p. 338].

La rîndul său, constituționalistul N. V. Vitruk concretizează că realizarea constituției are loc, în primul rînd, în activitatea legislativă prin adoptarea legilor și a actelor normative subordonate legilor, în al doilea rînd, în activitatea instanțelor judecătorești și în alte practici de aplicare a dreptului, în al treilea rînd, în activitatea de control și supraveghere a autorităților și funcționarilor responsabili de respectarea obligatorie a dispozițiilor constituționale [10, p. 24].

Dacă „realizarea constituției” pare, la o primă vedere, a fi un concept clar, o altă situație este în cazul „acțiunii constituției”. În literatura de specialitate, polemica principală s-a concentrat anume în jurul distincției dintre „acțiunea constituției” și „realizarea constituției”, unii cercetători argumentînd delimitarea dintre aceste categorii, alții susținînd contrariul.

Adesea, acțiunea directă a constituției este redusă la influența informațională a legii supreme asupra conștiinței cetățenilor. Unii constituționaliști leagă termenul dat doar cu aplicarea normelor constituționale de către instanțele judecătorești [13, p. 61]. Alții însă consideră că acțiunea directă a constituției are loc exclusiv în cadrul activității de realizare a dreptului, în

special, prin aplicarea dreptului în activitatea unor subiecți speciali (Curtea Constituțională, autoritatea legislativă), în cadrul realizării normelor de către alți subiecți ea are un caracter indirect (mijlocit) [14, p. 8].

Potrivit autoarei I. I. Kartașova, în cadrul teoriei dreptului și ale științei dreptului constituțional există două abordări distincte ale conceptelor de „acțiunea constituției” și „realizarea constituției” [14, p. 6]:

- aceste noțiuni sînt apropiate, dar nu sînt identice; acestea sînt aspecte diferite ale unuia și aceluiași fenomen;

- aceste noțiuni desemnează unul și același lucru – transpunerea *de facto* a dispozițiilor dreptului în activitatea, conduita anumitor subiecți.

La o concluzie similară ajunge și T. I. Reahovskaia, care identifică, de asemenea, două poziții în acest sens [25, p. 171-172]:

- acțiunea constituției este determinată prin formele de realizare a dreptului;

- acțiunea constituției nu se reduce la realizarea acesteia.

De exemplu, B. I. Kojohin consideră că acțiunea directă a constituției este limitată și nu poate fi privită ca unic mijloc de realizare a acesteia. În viziunea sa, constituția, ca act juridic fundamental pentru întregul sistem de drept al statului, în procesul aplicării se realizează și nemijlocit (ca act politico-juridic cu acțiune directă), și cu ajutorul întregului ansamblu de norme juridice, politice, etico-morale din cadrul societății [16, p. 88].

Cercetătorul Iu. Grevțov interpretează acțiunea directă a constituției ca fiind posibilitatea aplicării nemijlocite a acesteia de către instanțele judecătorești, în scopul asigurării realizării drepturilor și libertăților omului consacrate constituțional. În viziunea sa, normele constituției sînt de acțiune directă în cazul în care aplicarea reală și directă a acestora este posibilă în activitatea instanțelor de judecată. În caz contrar, norma constituțională nu poate fi recunoscută ca avînd acțiune directă [12, p. 2].

Criticînd această poziție, T. I. Reahovskaia susține că o asemenea distincție între normele constituționale este inacceptabilă, întrucît însăși constituția, stipulînd acțiunea directă a normelor sale (art. 15 alin. (1)), nu concretizează care dintre ele nu sînt de acțiune directă [25, p. 171].

Este de menționat că existența a două forme de acțiune a normelor constituționale (directă, nemijlocită, atunci cînd constituția poate fi aplicată în lipsa unor acte ce ar concretiza normele acesteia, și mijlocit, caz în care atingerea anumitor scopuri este imposibilă fără aplicarea normelor ce concretizează normele constituționale) poate fi atestată și la alți cercetători notorii ruși, cum sînt V. O. Lucin [21, p. 79], B. S. Ābzeev [34, p. 284] etc. Expunîndu-se pe marginea acestei idei, T. I. Reahovskaia susține că în acest caz se are în vedere nu acțiunea constituției, ci două forme de realizare a acesteia: directă și mijlocită, accepciune destul de îngustă, întrucît noțiunea de „acțiune directă” include în sine realizarea dispozițiilor constituționale.

Din punctul nostru de vedere, cercetătoarea are dreptate: acțiunea directă a constituției nu trebuie confundată cu modalitatea de aplicare a acesteia (directă sau indirectă), deoarece acțiunea directă se bazează pe supremația și obligativitatea legii supreme (chiar dacă Constituția Republicii Moldova nu reglementează expres obligativitatea sa, după cum o fac, de ex., Constituția Federației Ruse [art. 15 alin. (2)] sau Constituția României (art. 1 [4]), în timp ce aplicarea acesteia depinde, într-o anumită măsură, de procedeu tehnico-legislativ de formulare a normei constituționale.

La rîndul său, cercetătorul V. E. Cirkin subliniază că acțiunea directă presupune că constituția trebuie să fie aplicată nemijlocit de către autoritățile supreme ale statului, funcționarii publici, judecători. Ea trebuie aplicată și executată de către cetățeni, persoanele fără cetățenie, asociațiile obștești, persoanele juridice etc. [30, p. 61].

Privind în ansamblu poziția dată,

T. I. Reahovskaia conchide principalul neajuns al acesteia – abordarea „acțiunii directe” a constituției doar prin prisma aplicării ei. Respectiv, cercetătoarea consideră, pe bună dreptate, o asemenea abordare ca fiind inadmisibil de îngustă, întrucît însăși Constituția trasează o demarcație între *acțiunea directă* și *aplicarea directă* a constituției [25, p. 171-172].

În ceea ce privește a doua poziție, conturată în literatura de specialitate, acțiunea directă a constituției nu se identifică cu realizarea acesteia.

Astfel, constituționalistul V. O. Lucin menționează că „acțiunea constituției demonstrează capacitatea acesteia de a exercita o anumită influență asupra relațiilor sociale. Realizarea însă începe atunci cînd de acțiunea constituției fac uz anumiți subiecți, iar influența ei regulativă își află obiectul. «Acțiunea» și «realizarea» constituției sînt astfel două laturi, caracteristici ale unuia și aceluiași fenomen” [21, p. 63-64]. În același timp, cercetătorul concretizează că acțiunea directă a constituției presupune un conținut dublu: restrictiv-juridic și extensiv-social. În sens extensiv-social se are în vedere nu numai acțiunea juridică a constituției ca act juridic, ci și realizarea normelor constituționale în relațiile sociale, adică acțiunea socială a legii supreme presupune două categorii interdependente – acțiunea Constituției în sens juridic și realizarea constituției [22, p. 41].

La rîndul său, B. S. Ābzeev recomandă a nu confunda noțiunile de „acțiune” și de „realizare” a constituției, propunînd delimitarea aspectelor dinamic și static ale acțiunii acesteia. Astfel, prin *acțiunea* constituției cercetătorul înțelege acțiunea acesteia din momentul adoptării, atenționînd asupra faptului că din acest moment dispozițiile acesteia sînt obligatorii pentru toți subiecții de drept și pe întreg teritoriul statului. În ceea ce privește aspectul dinamic al acțiunii constituției, acesta presupune transpunerea ei în cadrul relațiilor sociale cu efect de limitare a puterii publice și garantarea drepturilor și libertăților omului,

ca trăsături principale ale statului de drept [33, p. 6-7]. Totodată, savantul precizează că acțiunea nemijlocită a normelor constituționale are un rol important în cazul coliziunii dintre constituție și lege, care se soluționează în baza supremației constituției. În cazul coliziunii dintre legi, acționează acea lege care corespunde nu doar literei legii supreme, dar și spiritului acesteia [35]. Considerăm că prin prisma acestui aspect devine clară distincția dintre *acțiunea directă* a constituției și *aplicarea directă* a acesteia.

Reflecții importante pot fi atestate și la cercetătorul A. N. Kokotov, care, delimitînd „acțiunea” de „realizarea” constituției, subliniază: „Constituția acționează în spațiu (pe teritoriul statului), în timp (din momentul intrării sale în vigoare) și asupra unui cerc de subiecți (persoane aflate sub jurisdicția statului). Realizarea constituției, a normelor acesteia, a drepturilor și libertăților constituționale ale omului – este o caracteristică a acțiunilor subiecților de drept care profită de posibilitățile oferite de legea fundamentală. Mijloacele elementare de realizare a Constituției de către subiecții de drept sînt *folosirea, respectarea, executarea și aplicarea*, care depind de specificul normelor constituționale” [17, p. 60].

În același context, I. A. Kraveț notează că acțiunea constituției în sens juridic, presupune acțiunea actului juridic și a normelor constituționale „în timp, în spațiu și asupra persoanelor”. Din această perspectivă, acțiunea constituției prezintă o premisă juridică necesară pentru realizarea normelor constituționale. Or, altfel spus, dispozițiile legii supreme pot să acționeze ca norme juridice, însă ele nu întotdeauna se transpun în viață și se realizează. Așadar, „acțiunea directă a constituției” are menirea de a asigura o realizare corespunzătoare a normelor constituționale în procesul utilizării de către cetățeni și alte persoane fizice, de asociațiile lor a drepturilor, libertăților și obligațiilor de care dispun, precum și în activitatea legislativă și executivă a organelor puterii de stat, a organelor

administrației publice locale, a funcționarilor publici [20, p. 358].

Concomitent, cercetătorul I. A. Kraveț identifică și nivelurile aplicării directe a constituției: „primul nivel – realizarea nemijlocită a normelor constituționale și a mijloacelor de protecție a acestora de către cetățeni și alte persoane fizice, iar în cazurile prevăzute de legislația constituțională – și de către persoanele juridice. Al doilea nivel – aplicarea normelor constituționale de către instanțele de judecată la soluționarea litigiilor concrete. Al treilea nivel – aplicarea normelor constituției în cadrul jurisdicției constituționale sau la realizarea diferitelor atribuții ale Curții Constituționale” [20, p. 368].

În viziunea noastră, prezintă un anumit interes științific și ideile cercetătoarei I. I. Kartașova [15, p. 154-159], care propune o abordare nouă a conceptului de „acțiune directă a constituției”, bazându-se pe trei caracteristici ale acesteia – ca act *ideologic*, *politic* și *juridic*.

Modelul acțiunii constituției, susține autoarea, poate fi conturat în baza direcțiilor de influență a acesteia ca regulator specific al relațiilor sociale: în primul rând, după natura și esența sa constituția este un act cu caracter politico-juridic, deoarece reflectă nu doar modelul juridic, dar și cel politic al statului. Prin aceasta se exprimă influența ideologică a constituției. În al doilea rând, constituția reglementează nemijlocit un anumit cerc de relații sociale, încadrate în anumite limite. În al treilea rând, constituția reprezintă izvorul primar, de bază al reglementării ramurale, prin aceasta exprimându-se influența ei constituțională indirectă [15, p. 156].

Astfel, în baza principalelor direcții de influență a constituției se propune următorul model de acțiune al acesteia:

a) *Elementul juridic al acțiunii constituției*. Acțiunea juridică specială a legii supreme se produce prin intermediul mijloacelor de realizare a dreptului. Esența acțiunii constituției ca act normativ-juridic constă în influența

regulativă asupra relațiilor sociale prin încadrarea acestora în forme juridice (raporturi juridice).

Acțiunea constituției presupune realizarea ei efectivă. Spre deosebire de realizare, care cuprinde atât procesul, cât și rezultatul, în cazul acțiunii, pe primul loc ca importanță se află rezultatul. Se are în vedere corespunderea rezultatului acțiunii cu scopurile și sarcinile constituției ca lege fundamentală a statului.

Acțiunea constituției în ansamblu constituie o parte componentă a noțiunii mai largi de influență. În concret, direcțiile de influență a constituției în calitatea sa de regulator special al relațiilor sociale sînt: - reglementarea nemijlocită a unui cerc anumit de relații sociale, încadrate strict în anumite limite; - statutul constituției de a fi izvorul de bază primar al reglementărilor juridice ramurale [28, p. 242].

Aceste direcții de influență indică nivelurile de acțiune juridică a constituției ca act normativ-juridic: primei direcții îi corespunde acțiunea (directă) a Constituției; cea de-a doua cuprinde acțiunea mijlocită (realizarea) a dispozițiilor constituționale.

Acțiunea (juridică) directă nu este universală și necondiționată. În sistemul cerințelor necesare pentru realizarea nemijlocită a normelor constituționale intră: a) obiectul reglementării juridice (limitele obiective și cele subiective); b) subiectul special al realizării normelor constituționale (criteriul subiectiv); c) mecanismul realizării dispozițiilor constituționale (criteriul procesual).

Respectiv, acțiunea directă a constituției (în sens juridic) este realizarea nemijlocită a normelor juridico-constituționale, ceea ce presupune procesul și rezultatul activității subiecților puterii, competenți și obligați în acest sens de însăși constituție, prin aplicare, executare și folosire a dispozițiilor constituționale, care fac parte din obiectul reglementării juridico-constituționale, încadrat în limite obiective și cele subiective [15, p. 157-158] (din câte se poate observa, I. I. Kartașova face parte din categoria cercetătorilor

care reduc acțiunea directă a constituției – în sens juridic – la realizarea nemijlocită a acesteia).

b) *Elementul social-psihologic al acțiunii Constituției*. Sub acest aspect se reliefează nu elementul juridic al constituției ca regulator al relațiilor sociale, ci caracteristica sa social-politică, ca act al societății. Din acest punct de vedere, constituția se adresează/se referă la toți și la fiecare. Acțiunea constituției în acest caz nu este limitată nici de criterii obiective: conduita subiecților ansamblului de relații sociale, inclusiv juridice, trebuie să corespundă constituției, să se realizeze în cadrul și în baza acesteia.

Acțiunea social-psihologică se realizează prin mijloace nejuridice. Influența se produce nu de către o normă concretă a constituției asupra unei sau altei relații sociale, prin activitatea de realizare a dreptului, ci de „spiritul” constituției prin influența exercitată (nemijlocit) asupra conștiinței juridice a subiecților. Obiect al influenței în cadrul acestui element devin nu relațiile sociale, dar conștiința și conduita oamenilor.

Astfel, orice acțiune ideologică a constituției este o influență directă și reală a „spiritului” acesteia asupra conduitei subiecților, influență exercitată prin intermediul conștiinței lor juridice. În acest sens, criteriul realității (efectivității) acțiunii directe constă în corespunderea scopurilor consacrate în legea supremă cu rezultatul atins al unei asemenea influențe.

c) *Elementul politic al acțiunii constituției*. În structura acțiunii constituției acest element este unul intermediar între cele expuse anterior, fapt determinat de complexitatea și originalitatea relațiilor politice. Acțiunea politică a legii fundamentale presupune influența ei asupra conduitei subiecților și a relațiilor sociale, realizată prin mijloace nejuridice, care ulterior pot lua forme juridice.

Influența este întotdeauna nemijlocită (directă) și se realizează prin conștiința juridică. Sfera acțiunii constituției ca act politic este, de asemenea, încadrată în anumite limite (in-

fluentei fiind supuse în acest caz nu toate relațiile sociale, ci doar cele politice). O altă particularitate constă în componența subiectivă, care este mai largă decât în cazul influenței juridice, dar mai îngustă în raport cu influența ideologică (subiectul suportă acțiunea politică a constituției, doar dacă este implicat în relații politice, inclusiv indirect).

În consecință, I. I. Kartașova conchide că acțiunea directă a constituției reprezintă un fenomen complex, care cuprinde elemente interdependente, datorită caracterului politico-juridic al acesteia ca lege fundamentală a statului și a societății. Esența „acțiunii directe” a constituției este determinată de rezultatul final al influenței exercitate, în calitatea sa de criteriu al eficienței constituției [15, p. 159].

În baza raționamentelor expuse de autoare, constatăm că, în calitate de act juridic, constituția dispune atât de o acțiune directă, cât și de una indirectă; ca act politic și social, constituția are doar acțiune directă. În plus, cercetătoarea reduce acțiunea legii supreme la sensul strict al realizării acesteia.

În ceea ce ne privește, aderăm la poziția altor cercetătorilor care susțin că „acțiunea” și „realizarea” constituției nu sînt noțiuni identice, considerînd că acțiunea directă a constituției, deosebindu-se de aplicarea directă a acesteia, este un concept cu mult mai larg. Din acest punct de vedere, considerăm relevantă ideea cercetătoarei T. I. Reahovskaia, care include în categoria „acțiunea constituției” următoarele elemente [25, p. 172]: acțiunea constituției în timp, spațiu și asupra persoanelor; executarea, respectarea și utilizarea normelor constituționale; orientarea și obligarea organelor puterii de stat de a aplica direct normele legii supreme.

Anumite rezerve avem însă față de o altă idee a cercetătoarei, potrivit căreia „asigurarea acțiunii constituției” și „asigurarea acțiunii directe a constituției” se află în raport de la întreg la parte, ultima fiind necesară pentru realizarea mai completă a primei. Adică, dacă nu va fi asigurată acțiunea directă

a constituției, atunci e puțin probabil să fie asigurată acțiunea acesteia în general [26, p. 203]. Poate dintr-un anumit punct de vedere delimitarea acestor categorii este posibilă, însă T. Reahovskaia evită a oferi careva detalii în acest sens. Mai mult, nici la alți cercetători nu am atestat o asemenea ipoteză, majoritatea utilizînd ambele categorii cu același sens.

Un alt moment asupra căruia ne vom reține atenția este sistemul de asigurare a acțiunii directe a constituției care, de asemenea, este foarte puțin dezvoltat în doctrina juridică. Unele reflecții sumare sînt expuse de aceeași T. I. Reahovskaia care, în baza art. 15 alin. (2) din Constituția Federației Ruse, conchide că asigurarea acțiunii directe a constituției este o obligație a autorităților legislative, executive, judecătorești ale statului și a autorităților administrației publice locale [26, p. 203].

În viziunea autoarei, asigurarea acțiunii directe a constituției e posibilă doar prin intermediul activității juridice. Aceasta deoarece activitatea juridică este realizată doar în bază profesională de către juriști și presupune operațiuni speciale legate de fenomenele juridice, solicitînd deprinderi și abilități speciale, avînd un caracter sistematic [24, p. 23; 31, p. 3-4; 32, p. 23-24].

Totodată, se atrage atenția asupra faptului că asigurarea acțiunii directe a constituției are și trebuie să aibă un caracter sistemic, moment determinat de însăși caracterul sistemic al activității juridice și al constituției ca act politico-juridic, precum și de interacțiunea și interdependența autorităților publice în activitatea lor.

Din perspectiva dată, T. I. Reahovskaia manifestă solidaritate cu alți cercetători [15, p. 157-158], care nu consideră cetățeanul ca subiect ce asigură acțiunea directă sau realizarea constituției. Desigur, cetățenii pot respecta (pasiv) normele constituționale sau pot apela la normele acesteia în vederea apărării drepturilor și libertăților lor, însă ultimul cuvînt rămîne după autoritățile statului, care astfel asigu-

ră (sau ignoră) aplicarea nemijlocită a dispozițiilor constituționale.

În consecință, autoarea conchide că sistemul asigurării acțiunii directe a constituției presupune totalitatea formelor de activitate juridică interdependente ale organelor puterii de stat și ale autorităților publice locale, orientate spre transpunerea în viață a regulii acțiunii directe a legii fundamentale [26, p. 203-204].

Ca și oricare sistem, acest sistem are un anumit scop, și anume *constituționalizarea* – procesul realizării dispozițiilor constituționale (a normelor, principiilor etc.) în activitatea legislativă, în sfera dreptului public și privat, în activitatea judecătorească și de aplicare a dreptului, în practica de asigurare și apărare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului [11, p. 250]. Scopul final al constituționalizării constă în instaurarea și menținerea ordinii juridice constituționale, la care se poate ajunge prin constituționalizarea legislației în vigoare, formarea acesteia cu luarea în considerație a principiilor constituționale fundamentale, a normelor care sînt de acțiune directă, formînd o carcasă pentru întreaga legislație pozitivă [9].

Totodată, dat fiind faptul că constituția se realizează și prin intermediul protecției și apărării sale, asigurarea acțiunii directe a constituției (ca postulat constituțional) se exprimă și sub forma apărării și protecției acțiunii directe a acesteia. Respectiv, un element de bază al sistemului asigurării acțiunii directe a constituției este activitatea juridică a organelor puterii de stat și a administrației publice locale sub forma protecției acțiunii directe a legii supreme și activitatea juridică sub forma apărării acesteia [26, p. 204].

Concluzii. În baza studiului realizat, pot fi deduse următoarele concluzii:

1. Acțiunea constituției se distinge de aplicarea acesteia prin faptul că prima presupune o caracteristică statică, în timp ce a doua – o caracteristică dinamică.

2. Acțiunea directă a constituției depinde de supremația și obligativitatea generală a acesteia, în timp ce rea-

lizarea este condiționată de procedeu tehnico-juridic de formulare a normelor constituționale.

3. Prezența în textul constituției a normelor cu aplicare mijlocită (ce urmează a fi dezvoltate în legislația ramurală) nu exclude acțiunea directă a constituției, întrucât în cazul dat influența ei se răsfrânge asupra legislației ramurale care, în virtutea acțiunii directe a legii supreme, trebuie să corespundă tuturor criteriilor constituționalității. Sub acest aspect, acțiunea directă a constituției este asigurată de Curtea Constituțională.

4. Acțiunea directă a constituției, în calitatea sa de act juridico-normativ, este asigurată de autoritățile publice ale statului și de autoritățile administrației publice locale, prin activitatea juridică a acestora.

În vederea consolidării acțiunii directe a constituției și implicit a asigurării constituționalizării sistemului de drept, ar fi bine-venită stipularea expresă în textul Constituției Republicii Moldova a acțiunii sale directe și a obligativității sale pentru toate autoritățile statului, pentru administrația publică locală și cetățeni.

Referințe bibliografice

- Arseni Al. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I, Chișinău, 1997, 288 p.
- Cârnaț T. *Drept constituțional*. Ediția a II-a. Chișinău, 2010, 214 p.
- Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 12.08.1994, nr. 1.
- Constituția României* din 21 noiembrie 1991, aprobată prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Revizuită prin Legea din 18 septembrie 2003 și publicată în Monitorul Oficial al României din 31.10.2003, nr. 767.
- Costachi Gh. *Realizarea constituției – obiectiv major într-un stat de drept*. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 8, p. 2-6.
- Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a. Chișinău: S.n., 2011, 664 p.
- Muraru I., Tănăsescu E. S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția 13, vol. I, București: C.H. Beck, 2008, 201 p.
- Rusu I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 2001, 544 p.
- Василевич Г. А. *Конституционализация текущего законодательства и практики его применения – важнейший юридический императив*. В: Право: теория и практика, 2003, № 8. [Электронный ресурс] <http://www.yurclub.ru/docs/pravo/0803/1.html>.
- Витрук Н. В. *Верность Конституции – основа прогрессивного развития современной России*. В: Научные Ведомости, 2008, № 8 (48), с. 23-29.
- Витрук Н. В. *Верность Конституции: монография*. М.: Изд-во РАП, 2008, 272 с.
- Гревцов Ю. И. *Прямое действие Конституции?* В: Журнал российского права, 1998, № 6, с. 94-99.
- Гревцов Ю. И. *Правовые отношения и осуществление права*. Л., 1987, 128 с.
- Карташова И. И. *Проблема терминологии принципа прямого действия Конституции РФ в сравнительном контексте*. В: Правовая наука и реформа юридического образования, 2012, № 2 (25), с. 5-8.
- Карташова И. И. *Прямое действие Конституции Российской Федерации: понятие и структура*. В: Вестник Воронежского института МВД России, 2012, № 2, с. 154-159.
- Кожохин Б. И. *Некоторые особенности реализации российской Конституции*. In: Вестник С.-Петерб. унта. Сер. 6. Философия, политология, социология, психология, право. СПб., 1996, вып. 2, с. 87-93.
- Кокотов А. Н. *Прямое (непосредственное) действие Конституции Российской Федерации*. В: Вестник Уставного суда Свердловской области, 2009, № 1 (10), с. 59-65.
- Конституция Российской Федерации*, принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. <http://constitution.kremlin.ru/>.
- Костаки Г. *Сущность и значение конституции в правовом государстве*. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 6, p. 7-12.
- Кравец И. А. *Российский конституционализм: проблемы становления, развития и осуществления*. СПб.: Издательство Р. Арсланова «Юридический центр Пресс», 2004, 675 с.
- Лучин В. О. *Конституция Российской Федерации: проблемы реализации*. М.: Юнити-ДАНА, 2002, 687 с.
- Лучин В. О. *Реализация конституционных норм: общее и особенное*. В: Конституционная реформа в СССР: актуальные проблемы. Москва, 1990, с. 39-52.
- Павликов С. Г., Усимова И. П. *Реализация норм Конституции России в экономической сфере*. В: Ученые труды Российской Академии адвокатуры и нотариата, 2011, № 4 (23), с. 68-74.
- Протасов В. Н. *Правоотношение как система*. М.: Юридическая литература, 1991, 143 с.
- Ряховская Т. И. *Действие Конституции Российской Федерации*. В: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики Тамбов: Грамота, 2011, № 8 (14): в 4-х ч. Ч. VI, с. 171-173
- Ряховская Т. И. *Система обеспечения прямого действия Конституции России: понятие и элементы*. В: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2011. № 7 (13): в 3-х ч. Ч. II, с. 203-205.
- Сергеев С. Л. *Общая характеристика механизма реализации и охраны конституции*. В: Ученые записки СПб филиала РТА, 2013, № 1 (45), с. 80-92.
- Тихомиров Ю. А. *Правовое регулирование: теория и практика*. М.: Формула права, 2010, 400 с.
- Тодыка Ю. Н. *Конституция Украины: проблемы теории и практики*. Харьков: «Факт», 2000, 608 с.
- Чиркин В. Е. *Конституционное право России: учебник*. 2-е изд., перераб. и доп., М.: Юристъ, 2003, 447 с.
- Шагиев Б. В. *Юридическая деятельность в современном российском обществе: теоретико-правовой аспект*. Автореф. дисс. ... к.ю.н., М., 2003, 22 с.
- Шагиева Р. В. *Концепция правовой деятельности в современном обществе*. Автореф. дисс. ... д.ю.н., М., 2006, 38 с.
- Эбзеев Б. С. *Конституция Российской Федерации: прямое действие и условия реализации*. В: Государство и право, 2008, № 7, с. 5-15.
- Эбзеев Б. С. *Личность и государство в России: взаимная ответственность и конституционные обязанности*. М.: Норма, 2007, 384 с.
- Эбзеев, Б. С. *Прямое действие Конституции Российской Федерации: некоторые методологические аспекты*. В: Правоведение, 1996, № 1, с. 5-15. <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=141914>.